

Ks. Bogdan Biela*

Katowice

PRZYGOTOWANIE DO SAKRAMENTU BIERZMOWANIA: CZY WYKORZYSTANA SZANSA?

Sakramenty Kościoła obejmują „wszystkie etapy i wszystkie ważne momenty życia chrześcijanina: sprawiają narodzenie i rozwój chrześcijańskiego życia wiary, uzdrowienie i dar posłania” (KKK 1210). Celem sakramentów jest uświęcenie człowieka, budowanie Mistycznego Ciała Chrystusa oraz oddawanie kultu Bogu (por. KL 59). Każdy sakrament jest więc ważnym elementem służącym nie tylko jednostce, ale i całej eklezjalnej wspólnoty. Fundamentem całego życia chrześcijańskiego są sakramenty chrześcijańskiego wtajemniczenia, gdyż one doprowadzają do pełnej dojrzałości wyznawców Chrystusa (por. KKK 1212)¹. Należy zatem dążyć, aby ze zrozumienia osobowego i społecznego charakteru sakramentów rodziło się przekonanie, iż bez nich zarówno jednostka, jak i wspólnota parafialna nie może żyć ani się rozwijać². Wiąże się to ściśle z odpowiednim

* **Bogdan Biela**, ks. dr hab. – prezbiter archidiecezji katowickiej, studia specjalistyczne odbył w Instytucie Teologii Pastoralnej KUL z zakresu teologii praktycznej. Od 1991 r. wykładowca teologii pastoralnej w WSSD w Katowicach, od 2001 r. adiunkt w Zakładzie Teologii Pastoralnej i Historii Duszpasterstwa na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Autor 4 książek: *Kościół – wspólnota*, Katowice 1993; *Wyptyń na głębię miłości*, Katowice 2001; *Zarys koncepcji teologii pastoralnej ks. Franciszka Blachnickiego*, Katowice 2004; *Parafia miejscem urzeczywistniania się komunii Kościoła*, Katowice 2006 oraz ponad 100 artykułów naukowych i popularnonaukowych z zakresu teologii praktycznej. Szczególnie zainteresowania: eklezjologia pastoralna, duchowość komunii, posoborowa odnowa parafii, ruchy odnowy Kościoła.

¹ *Wprowadzenie ogólne*, w: *Obrzędy chrztu dzieci*, Katowice 1987, nr 2.

² Por. R. Kamiński, *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*, Lublin 1997, s. 72.

przygotowaniem do nich. W dobie powszechnej laicyzacji w szczególności sposób dotyczy to sakramentu bierzmowania, który w praktyce Kościoła Zachodniego udzielany jest w wieku „używania rozumu” (KKP kan. 889, par. 2), a więc w okresie, gdy człowiek może i powinien świadomie oraz dojrzałe wejść w misterium Chrystusa i Kościoła.

SKUTKI SAKRAMENTU BIERZMOWANIA

Sakrament bierzmowania jest ściśle związany z chrztem jako jeden z sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego (por. KKK 1285). Jest to związek tak ścisły, iż należałoby mówić nawet o jednym sakramencie inicjacji dokonującym się w dwu oddzielnych rytach³. Dzięki sakramentowi bierzmowania wierni „jeszcze doskonalej wiążą się z Kościołem i obdarzani są szczególną mocą Ducha Świętego, i w ten sposób jeszcze bardziej są zobowiązani, jako prawdziwi świadkowie Chrystusa, do szerzenia wiary słowem i uczynkiem oraz do jej obrony” (KK 11; por. KKK 1285)⁴. Wyrazem tego są gesty: włożenia rąk – przekazania mocy Ducha Świętego, namaszczenia krzyżem – do dawania świadectwa i obrony wiary oraz obecność biskupa, który uroczyście przekazuje misję dawania świadectwa o Chrystusie i ściślej łączy bierzmowanego z Kościołem⁵.

W kwestii specyficznych owoców bierzmowania wypowiada się jasno *Katechizm Kościoła Katolickiego*, mówiąc, iż

skutkiem sakramentu bierzmowania jest pełne wylanie Ducha Świętego, jakie niegdyś stało się udziałem Apostołów w dniu Pięćdziesiątnicy. Bierzmowanie przynosi zatem wzrost i pogłębienie łaski chrzcielnej: zakorzenia nas głębiej w Bożym synostwie, tak że możemy mówić *Abba, Ojczy!* (Rz 8,15); ściślej jednoczy nas z Chrystusem; pomnaża w nas dary Ducha Świętego; udoskonala naszą więź z Kościołem; udziela nam, jako prawdziwym świadkom Chrystusa, specjalnej mocy Ducha Świętego do szerzenia i obrony wiary słowem i czynem, do mężnego wyznawania imienia Chrystusa oraz do tego, by nigdy nie wstydzić się Krzyża (nr 1302, 1303; por. KK 11, 12).

W bierzmowaniu dokonuje się przede wszystkim doskonalsze złączenie ochrzczonego z Kościołem. Przez szafarza bierzmowania, którym w Kościele Zachodnim z reguły jest biskup, podkreślona zostaje więź bierzmowanego z pasterzem Kościoła partykularnego – biskupem. Bierzmowanie jawi się zatem jako

³ Por. A. Skowronek, *Karla Rahnera teologia i duszpasterstwo sakramentów*, „Ateneum Kapańskie” 125 (1995), s. 50.

⁴ We wstępie do *Obrzędów bierzmowania* czytamy, że w sakramencie bierzmowania „przez dar Ducha Świętego wierni zostają bardziej upodobnieni do Chrystusa i umocnieni, aby składali Mu świadectwo i budowali Jego Ciało w wierze i miłości”. Zob. *Obrzędy bierzmowania*, Katowice 1975, nr 2.

⁵ Por. *Obrzędy bierzmowania*, nr 7, 24, 25, 27.

dzieło Ducha Świętego, który udoskonala budowę Kościoła. Innymi słowy, sakrament bierzmowania silniej angażuje ochrzczonego we wspólnotę życia Kościoła. Dlatego też bierzmowanie odkrywa w konsekwencji nowe wymiary dynamiki łaski chrztu. Bierzmowanie nie tyle wyzwala nowe energie łaski, ile podtrzymuje w akcji i potęguje dynamizm łaski chrzcielnej. Cała owa „eskalacja” łaski Chrystusowej odznacza się rysem wybitnie społecznym – służy dziełu uświęcania i służbie na rzecz budowy całego Ciała Mistycznego. Moment trzeci, wyakcentowany przez Vaticanum II, dotyczy intensyfikacji świadectwa życia chrześcijańskiego w słowie i czynie. Bierzmowanie – co warto podkreślić – nie powołuje ochrzczonego do nowych posłańctw w Kościele, gdyż wszystkie zasadnicze zadania nałożył na niego już chrzest. Rozkłada ono nowe, pilniejsze i skuteczniejsze akcenty w posłańctwie kapłańskim, profetycznym i pasterskim. Bierzmowany staje się w jednej osobie świadkiem, misjonarzem i obrońcą Kościoła w jego charakterze powszechnego sakramentu zbawienia (por. KK 48)⁶.

W świetle tych uwag można wskazać na niewłaściwe ujęcia bierzmowania. Przede wszystkim sakrament ten nie „pomnaża” Ducha Świętego ani łaski uświęcającej. Można natomiast mówić o pełni Ducha Świętego, co oznacza więcej niż „pomnożenie”, orzeka bowiem o oficjalnym charakterze posłańctwa na rzecz całego Kościoła. Bierzmowanie jest „pomnożeniem”, lecz nie tyle w płaszczyźnie zbawienia indywidualnego, ile pojętego w ramach służby całego Ciała Mistycznego. Mając przed oczyma ten wymiar pełni Ducha Świętego, można także zrozumieć na czym polega dojrzałość chrześcijanina osiągnięta przez bierzmowanie: jest to dojrzałość w jej sensie dogmatycznym, w znaczeniu odpowiedzialnego związania się ze sprawą Kościoła⁷. Dlatego też *Katechizm Kościoła Katolickiego* powie, iż

przygotowanie do bierzmowania powinno mieć na celu doprowadzenie chrześcijanina do głębszego zjednoczenia z Chrystusem, do większej zażyłości z Duchem Świętym, Jego działaniem, darami i natchnieniami, aby mógł lepiej podjąć apostolską odpowiedzialność życia chrześcijańskiego. Katecheza przed bierzmowaniem powinna także starać się obudzić zmysł przynależności do Kościoła Jezusa Chrystusa, zarówno do Kościoła powszechnego, jak i wspólnoty parafialnej. Na tej ostatniej spoczywa szczególna odpowiedzialność za przygotowanie kandydatów do bierzmowania (nr 1309).

W związku z tym pojawia się problem wieku, w jakim należałoby przyjmować sakrament bierzmowania. Stosownie do praktyki wczesnochrześcijańskiej najwłaściwszą porą przyjmowania bierzmowania jest okres między chrztem a Pierwszą Komunią św., ściślej: bądź bezpośrednio po obrzędzie chrztu (w przypadku doro-

⁶ Por. A. Skowronek, *Z teologii chrztu*, w: *Sakrament chrztu*, red. tenże, Katowice 1973, s. 45–49; J. Królikowski, *Umocnienie i dopełnienie chrztu. Z teologii bierzmowania jako sakramentu wtajemniczenia chrześcijańskiego*, w: *Dzisiejszy bierzmowany. Problemy i wyzwania*, red. J. Stąla, Kielce 2005, s. 35–52.

⁷ Por. tamże, s. 49.

słych i dorastających), bądź bezpośrednio przed Pierwszą Komunią św. Nieliczenie się z tym okresem i z tym miejscem – między chrztem i Eucharystią – pozbawia sakrament jego charakteru znaku inicjacji chrześcijańskiej. Posoborowy ryt chrztu dorosłych powraca do tradycji wczesnochrześcijańskiej, łącząc bierzmowanie z chrztem, oba zaś te sakramenty znajdują swe dopełnienie w Eucharystii celebrowanej bezpośrednio po ich szafarstwie⁸.

Jeśli natomiast chodzi o dzieci, to do przyjęcia sakramentu bierzmowania wymagany jest „wiek używania rozumu”⁹. Konferencje biskupów mogą jednakże „ustalić wiek, jaki wyda im się odpowiedniejszy, tak aby ten sakrament był udzielany w dojrzalszym wieku, po odpowiednim przygotowaniu”¹⁰. Obowiązujące przepisy dopuszczają więc różną praktykę udzielania bierzmowania. W oparciu o Tradycję również nie sposób ustalić wiążącego terminu dla bierzmowania¹¹. Przeciwwstawić należałoby się jednak opinii, według której sakramentu tego udzielać należy możliwie najwcześniej; torowałoby się tu drogę do magicznego pojmowania sprawczości sakramentu. Termin najodpowiedniejszy zdaje się stanowić okres młodzieńczy, czyli wiek między 17. a 21. rokiem życia. W tym okresie bowiem najczęściej zapadają wiążące decyzje życiowe człowieka. Ratyfikacja wiary przyjętej na chrzcie jest zatem najbardziej na czasie w tym okresie życiowym. Najpoważniejsze zastrzeżenia zgłasza tu jednak teologia sakramentalna, gdyż dokonuje się zerwania więzi łączącej chrzest z bierzmowaniem. Jedność sakramentów inicjacji mogłaby jednak zostać uwidocznioma w zgromadzeniu eucharystycznym, gdyby odpowiedzialne funkcje liturgiczne były spełniane dopiero przez bierzmowanych, co oczywiście nie stoi w sprzeczności z twierdzeniem, według którego dojrzałość chrześcijańska związana jest z chrztem (por. KKK 1308). Mógłby to być pierwszy krok w kierunku Kościoła, który w pełni posiada świadomość eklezjalnej wspólnoty¹².

⁸ Zob. *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych*, Katowice 1988, nr 27–36.

⁹ Por. KKK 1318. Według KPK poza niebezpieczeństwem śmierci, zdatny do przyjęcia bierzmowania jest każdy odpowiednio pouczony, „mający używanie rozumu” (kan. 889, par. 2). „Wierni są zobowiązani przyjąć ten sakrament w odpowiednim czasie” (kan. 890), „w pobliżu wieku rozeznania, chyba że Konferencja Episkopatu określiła inny wiek” (kan. 891).

¹⁰ *Obrzędy bierzmowania...*, nr 11.

¹¹ Tendencje separacji bierzmowania od chrztu datują się na Zachodzie od IV wieku. Od wieku XIII (Sobór Laterański IV, 1215) toruje sobie drogę praktyka odraczania bierzmowania do lat używania rozumu. *Katechizm Rzymski* (wydany z polecenia Soboru Trydenckiego) przepisuje wiek od 7. do 12. roku życia, od wieku XVIII przewiduje się 14. rok życia. Od czasów Leona XIII (koniec wieku XIX) pojawiają się żądania obniżenia granicy wieku bierzmowania. W związku z ruchem wczesnokomunijnym (od Piusa X) coraz częstsze są żądania, by udzielano bierzmowania dopiero po przyjęciu Eucharystii, co jednak spotkało się ze sprzeciwem oficjalnych czynników kościelnych. Zob. A. Skowronek, *Z teologii...*, s. 50; C. Krakowiak, *Bierzmowanie w kontekście inicjacji chrześcijańskiej*, „Ateneum Kapłańskie” 88,2 (1977), s. 245, 246.

¹² Por. A. Skowronek, *Z teologii...*, s. 50, 51; H.J. Sobeczko, *Czy istnieje optymalny wiek kandydatów do bierzmowania*, w: *Sakramenty inicjacji w liturgii i w praktyce duszpasterskiej*, red. R. Pierskała, H.J. Sobeczko, Opole 1996, s. 127–136.

Przy sakramencie bierzmowania, podobnie jak przy chrzcie, ważną rolę odgrywa tak zwany świadek. „Zaleca się, żeby był nim ktoś z rodziców chrzestnych, by wyraźnie zaznaczyć jedność obu sakramentów” (KKK 1311; por. KPK kan. 892, 893). Sens istnienia takiego świadka jest jasny, gdy spełnia on faktycznie swoją rolę. Posoborowe *Obrzędy bierzmowania* wnoszą pewne uściślenia w odniesieniu do świadka bierzmowania. Jego rola sprowadza się do trzech istotnych funkcji: przygotowanie kandydata do bierzmowania, przedstawienie go szafarzowi tego sakramentu oraz służenie pomocą w wiernym wypełnianiu przyrzeczeń złożonych na chrzcie, zgodnie z natchnieniem Ducha Świętego¹³. Wynika z tego, że świadek bierzmowania winien posiadać solidną formację duchową¹⁴. Przemyslenia wymaga także zwyczaj przyjmowania nowego imienia przy bierzmowaniu. Skoro sakrament ten jest dopełnieniem inicjacji zapoczątkowanej chrztem, dla podkreślenia łączności tych dwu sakramentów warto ponownie zaakceptować imię otrzymane przy chrzcie, zwłaszcza gdy jest ono związane ze świętym patronem.

PRZYGOTOWANIE DO BIERZMOWANIA MŁODZIEŻY

Centralny problem pastoralny związany jest z właściwym przygotowaniem do bierzmowania. Według *Obrzędów bierzmowania*

Konferencje Biskupów mają obowiązek określić program duszpasterski, by kandydaci, zwłaszcza dzieci, zostali przygotowani do bierzmowania. [...] Należy zatroszczyć się o to, aby bierzmowanie poprzedziła odpowiednia katecheza, a obcowanie kandydatów ze społecznością chrześcijańską i poszczególnymi wiernymi stanowiło dla nich skuteczną i wystarczającą pomoc w formacji do dawania świadectwa życiem chrześcijańskim i do wykonywania apostołatu (nr 12).

Przygotowanie do bierzmowania w Polsce opiera się na *Instrukcji* Episkopatu Polski z 1975 r.¹⁵ oraz na postanowieniach II Polskiego Synodu Plenarnego¹⁶. Po reformie szkolnictwa i ustaleniu przez II Polski Synod Plenarny, że bierzmowania udziela się w gimnazjum, podstawą przygotowania do bierzmowania młodzieży jest *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*¹⁷ oraz

¹³ Zob. *Obrzędy bierzmowania...*, nr 5.

¹⁴ W tym kontekście, wydaje się, iż termin „świadek” powinien być zastąpiony innym pojęciem, nie kryje on bowiem w sobie adekwatnej treści teologicznej. Por. W. Piotrowski, *Rola świadka bierzmowania. Czy jest ona właściwie dowartościowana?* w: *Dzisiejszy bierzmowany...*, s. 393–407.

¹⁵ *Instrukcja duszpasterska dotycząca sakramentu bierzmowania*, w: *Dokumenty duszpastersko-liturgiczne Episkopatu Polski (1966–1993)*, oprac. C. Krakowiak, L. Adamowicz, Lublin 1994, s. 31–36. Trzeba zaznaczyć, iż *Instrukcja* ta w wielu punktach jest już nieaktualna, ze względu na nowe przepisy II Polskiego Synodu Plenarnego.

¹⁶ Zob. *II Polski Synod Plenarny (1991–1999)*, Poznań 2001, s. 23, 59, 148, 172, 191–193, 201, 206, 208, 209.

¹⁷ Wyd. przez Konferencję Episkopatu Polski, Kraków 2001.

*Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*¹⁸. Niektóre diecezje wydały ponadto własne wskazania obowiązujące w przygotowaniu do sakramentu bierzmowania¹⁹.

Instrukcja Episkopatu Polski z 1975 r. mówi o przygotowaniu różnym od katechizacji. Należy w nim uwzględnić uczestnictwo w „kulcie chrześcijańskim (niedzielną Msza św., przystępowanie do sakramentów pokuty i Eucharystii) i prowadzenie życia zgodnego z zasadami wiary”. Są to ważne kryteria dopuszczenia do bierzmowania. Uwzględnić należy głównie „zadania wynikające z sakramentu bierzmowania, a przede wszystkim obowiązek świadczenia o Chrystusie słowem i życiem”. *Instrukcja* poleca również, aby „najbardziej gorliwą młodzież włączyć do różnych zespołów apostołstwa w parafii”. Wszystkich kandydatów należy zachęcać do podejmowania „zobowiązań związanych z życiem chrześcijańskim, takich jak abstynencja od napojów alkoholowych, przynajmniej na okres młodości, wyrzeczenie się palenia itp.”²⁰.

¹⁸ Wyd. przez Konferencję Episkopatu Polski, Kraków 2001.

¹⁹ Por. J. Stala, *Sakrament bierzmowania w świetle dokumentów synodalnych Kościoła w Polsce po 1980 roku*, w: *Dzisiejszy bierzmowany...*, s. 77–93. Zob. Archidiecezjalna Komisja do spraw Duszpasterstwa Ogólnego oraz Wydział do spraw Wychowania Katolickiego, *Wskazania duszpastersko-katechetyczne dotyczące przygotowania do sakramentu bierzmowania na terenie archidiecezji lubelskiej*, „Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej” 75 (2001), s. 581–588; Wydział Duszpasterski Kurii Metropolitalnej w Katowicach, *Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego w życiu Kościoła katowickiego. Instrukcja*, w: *Przygotowanie do sakramentu chrztu św. Materiały duszpasterskie*, z. 8, red. E. Szczotok, A. Liskowacka, Katowice 1998. *Instrukcja* katowicka podaje m.in. następujące zalecenia: „Młodzież przygotowująca się do sakramentu bierzmowania uczestniczy w katechezie w szkole, w przygotowaniu formacyjnym przy parafii oraz w comiesięcznej Mszy św., przed którą daje się okazję do sakramentu pokuty i pojednania; do sakramentu bierzmowania dopuszcza proboszcz we współpracy z katechetą; spotkania przy parafii, oprócz pogłębienia przygotowania katechetycznego i liturgicznego, mają wypracować u młodzieży bardziej dojrzałą postawę religijną i apostolską, a także pogłębić więź ze wspólnotą parafialną; nadzwyczajne przygotowanie do sakramentu bierzmowania odbywa się w ramach katechumenatu. Powinny w nim uczestniczyć osoby nie objęte katechizacją, czyli powyżej 18. roku życia; w proces przygotowania do sakramentu bierzmowania należy włączyć rodziców i świadków bierzmowania. Udział rodziców i świadków bierzmowania w spotkaniach parafialnych i w nabożeństwach ma pogłębić ich świadomość bycia Kościołem. Rodzice niech z okazji bierzmowania przekażą młodzieży pamiątkę religijną (np. krzyż) oraz zorganizują skromną uroczystość domową; przed sakramentem bierzmowania należy zorganizować triduum dla kandydatów do bierzmowania, rodziców i świadków z uroczystą celebracją sakramentu pokuty. Jeżeli sakrament bierzmowania udzielany jest w czasie wizytacji kanonicznej, wtedy odbywają się rekolekcje dla całej parafii; należy obchodzić rocznicę przyjęcia sakramentu bierzmowania. W ciągu całego roku gromadzi się w parafii bierzmowaną młodzież na comiesięcznych spotkaniach mających charakter katechezy mistagogicznej. Młodzieży należy proponować konkretne zadania apostołskie do wykonania. Powinno to przyczynić się do utrwalenia postawy świadka i apostoła Chrystusa. Z tej młodzieży powinni przede wszystkim rekrutować się członkowie ruchów i stowarzyszeń katolickich; przygotowanie winno być prowadzone według materiałów katechetycznych i formacyjnych *Otrzymacie Jego moc*, Kielce 1995”. Tamże, s. 8, 9.

²⁰ *Instrukcja...*, s. 32.

Wskazania tej *Instrukcji* należy uzupełnić o zalecenia zawarte w *Dyrektorium katechetycznym Kościoła katolickiego w Polsce*, które wymaga, aby równoległe z katechezą w szkole prowadzić przygotowanie do bierzmowania w specjalnie utworzonych małych grupach w parafii, w połączeniu z celebracjami liturgicznymi. Trzeba jednakże zauważyć, iż dokument ten niewiele mówi o przygotowaniu do bierzmowania. W punkcie dotyczącym wychowania liturgicznego jedynie przypomina, że katecheza dzieci i młodzieży na każdym etapie powinna mieć „charakter ściśle liturgiczny” i że „młodzież gimnazjalną przygotowuje do przyjęcia sakramentu bierzmowania” (nr 25). W rozdziale *Duszpasterstwo katechetyczne w parafii* zaznaczono, że katecheza w gimnazjum związana jest z „wprowadzeniem i rozumieniem wiary, co stanowić powinno program i przedmiot przygotowań do sakramentu bierzmowania”, udzielanego „młodzieży uczęszczającej do klas trzecich gimnazjów” (nr 107). *Dyrektorium* to mocno akcentuje, iż parafia jest właściwym miejscem katechezy przygotowującej do przyjmowania sakramentów świętych. Temu celowi służą spotkania formacyjne w parafii, które powinny się odbywać przynajmniej raz w miesiącu i posiadać charakter katechetyczny. Mają one różnić się od lekcji religii w szkole zarówno co do treści, jak i formy, będąc uzupełnieniem katechezy szkolnej. Program działań katechetycznych w parafii powinien uwzględniać środowisko formacji, którym jest „własna parafia, a nie parafia, na terenie której znajduje się szkoła”. Odpowiedzialni za formację kandydatów są księża, katecheci i „animatory wywodzący się z kościelnych ruchów młodzieżowych”. Zalecaną formą są „spotkania zbiorowe wszystkich kandydatów, celebracje w kościele parafialnym (lub w kaplicach na terenie parafii) oraz praca w grupach” (nr 107; por. KKK 1309).

Podstawa programowa katechezy także jedynie wspomina o bierzmowaniu. W rozdziale *Katecheza wyznania i rozumienia wiary – gimnazjum* podaje najpierw charakterystykę klas gimnazjalnych, czyli młodzieży w wieku 13–16 lat, który to wiek związany jest z „ważną przemianą biologiczną, intelektualną i psychiczną”²¹. Dlatego też zarówno katecheza, jak i „uroczyste sprawowanie sakramentu bierzmowania przygotowane przy współdziałaniu młodzieży” może odegrać ważną rolę w „kształtowaniu dojrzałej osobowości religijnej młodego człowieka”²². Jednym z zadań „nauki religii” jest „przygotowanie bliższe do sakramentu bierzmowania” oraz do „samodzielnego podejmowania i rozwiązywania problemów religijnych (w związku z przygotowaniem do przyjęcia sakramentu bierzmowania)”²³. Z dokumentu wynika, że w gimnazjum program nauczania religii zmierza do przygotowania katechizowanych do sakramentu bierzmowania²⁴.

²¹ *Podstawa programowa katechezy...*, s. 49.

²² Tamże, s. 50

²³ Tamże, s. 56, 57.

²⁴ Trzeba jednakże zauważyć, iż w ramach katechezy młodzieży gimnazjalnej, wśród licznych (29) tematów tylko jeden (12) ma bezpośredni związek z sakramentem bierzmowania: „Duch Święty działający w Kościele; dary Ducha Świętego; posłuszeństwo Duchowi i grzechy przeciwko Duchowi Świętemu”. Tamże, s. 57.

Przygotowanie to dokonuje się w ramach katechezy szkolnej w powiązaniu z katechezą parafialną, w której należy nie tyle zwracać uwagę na sam przekaz wiedzy religijnej, ile na wprowadzenie katechizowanych w wyznanie wiary i praktykę życia chrześcijańskiego. Przygotowujący się do bierzmowania powinni uczestniczyć w liturgii, nabożeństwach, modlitwie wspólnotowej i indywidualnej²⁵.

Mimo że wspomniane dokumenty niewiele mówią o organizacji przygotowania do bierzmowania, wydaje się, iż sugerują one, by w przygotowaniu młodzieży i dorosłych kandydatów wykorzystać pewne elementy związane z procesem religijnej formacji katechumenów i stosowaną w nim metodę związaną z okresami i stopniami prowadzącymi do sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego²⁶. Według *Podstawy programowej katechezy* „ważną rolę w kształtowaniu dojrzałej osobowości religijnej młodego człowieka odegrać może katecheza sakramentu bierzmowania, nosząca cechy katechezy katechumenalnej”²⁷. Wprowadzenie metody katechumenalnej jest tym bardziej zasadne w kontekście sytuacji duszpasterskiej, która pokazuje, że sakrament wtajemniczenia bardzo często nie wtajemnicza. Bywa bowiem tak, że młodzież, która przyjęła sakrament bierzmowania, przestaje uczestniczyć w niedzielnej Mszy św., oddala się od wspólnoty Kościoła, w myśleniu i życiu dystansuje się od chrześcijaństwa. W ten sposób inicjacja chrześcijańska wprowadza do społeczności tych, którzy nie uczestniczą w życiu Kościoła. Jest to więc w pewnym stopniu antyinicjacja²⁸.

Przykładem wprowadzenia metody katechumenalnej w formacji kandydatów do bierzmowania może być zbiór materiałów *Wy płyn na głębie...*²⁹. W myśl tego zbioru, spotkania katechetyczno-liturgiczne w parafii, w czasie trzyletniego cyklu przygotowania do bierzmowania, mają na celu pomóc kandydatom w refleksji nad własną wiarą i wiarą Kościoła, jak też w przeżyciu radości wiary oraz w ożywieniu modlitwy. Obok katechezy w szkole (według programu dla gimnazjum) przygo-

²⁵ Por. tamże, s. 75.

²⁶ Por. C. Krakowiak, *Sakrament bierzmowania w praktyce pastoralnej Kościoła w Polsce*, Sandomierz 2005, s. 43–46.

²⁷ *Podstawa programowa katechezy...*, s. 50.

²⁸ Por. L. Slipek, *Parafia jakiej pragnę*, Warszawa 2001, s. 108.

²⁹ *Wy płyn na głębie...* cz. I. *Osoba*, cz. II. *Wspólnota*, cz. III. *Kościół. Celebracje. Konferencje. Materiały pomocnicze dla katechetów. Test*, red. T. Panuś, Kraków 2001. Części I–III zawierają scenariusze katechez: 10 – osoba; 10 – wspólnota i 23 – Kościół. Dla kandydatów przygotowano podręcznik zawierający teksty związane z poszczególnymi tematami katechez w cyklu trzyletnim. Zob. *Wy płyn na głębie... Refleksje dla kandydatów do bierzmowania*, red. T. Panuś, Kraków 2001. Zob. także *Na przyjęcie Ducha Świętego. Przygotowanie do bierzmowania we wspólnocie parafialnej*, red. W. Burek, B. Klaus, Tarnów 1997; *Niech zstąpi Duch Twój. Celebracje liturgiczne związane z przygotowaniem i sprawowaniem sakramentu bierzmowania*, red. T. Panuś, M. Rapacz, Kraków 1996; Z. Pawłowicz, *Sakrament bierzmowania. Katechezy i nabożeństwa przygotowujące do bierzmowania*, Gdańsk 1992; T. Powichrowski, *Obrzędy włączenia do grupy formacyjnej przygotowującej się do sakramentu bierzmowania we wspólnocie parafialnej*, Białystok 1997.

towanie do bierzmowania prowadzone jest w małych grupach, w parafii własnej kandydatów. Małe grupy oraz współdziałanie różnych osób mają umożliwić lepszą realizację programu przygotowania do bierzmowania. W pierwszym i drugim roku przygotowania przewiduje się dziesięć spotkań w cyklu miesięcznym lub przez dziesięć tygodni. W trzecim roku, jako bezpośrednio przygotowującym do przyjęcia bierzmowania, autorzy proponują 23 spotkania, ze szczególnym podkreśleniem znaczenia przeżycia religijnego³⁰.

Przygotowanie bezpośrednio przed przyjęciem sakramentu bierzmowania winno stanowić pełne wiary, miłości i tęsknoty oczekiwanie na dar Ducha Świętego. Ma ono duże znaczenie dla właściwego i owocnego przeżycia sakramentu bierzmowania jako dnia Zesłania Ducha Świętego i pełnego włączenia do Kościoła. Stanowi ono ostatni etap i kończy trzyletnie przygotowanie do bierzmowania. Według *Instrukcji* Episkopatu: „przed samym bierzmowaniem należy urządzić dla kandydatów, świadków i rodziców dzień skupienia połączony ze spowiedzią”³¹. Inną formą praktykowaną w diecezjach jest nowenna do Ducha Świętego, na wzór oczekiwania Maryi i apostołów w Wieczerniku przed Pięćdziesiątnicą paschalną, lub przynajmniej triduum. W modlitwie tej powinni uczestniczyć w miarę możliwości także rodzice kandydatów, świadkowie i przedstawiciele wspólnoty parafialnej³².

W przygotowaniu do bierzmowania, co warto podkreślić, trzeba mieć na uwadze fakt, że prawdziwy rozwój życia chrześcijańskiego może dokonywać się w środowisku żywej wiary. Dlatego też punktem wyjścia w procesie przygotowania do bierzmowania powinno być doprowadzenie poszczególnych osób do osobowego spotkania i zjednoczenia z Chrystusem. Trzeba sobie bardzo mocno uświadomić, że to jest fundament. Jeśli ominiemy ten etap, to znaczy jeśli nie doprowadzimy młodych do uczestnictwa w życiu Chrystusa w Duchu Świętym, to wszystko, co dalej będziemy podejmowali, będzie budowaniem na piasku. Skoro istotą eklezjalnej wspólnoty jest uczestnictwo człowieka w życiu Trójcy Przenajświętszej, powodującej jednocześnie nowe zjednoczenie ludzi pomiędzy sobą, to wychowanie do życia w takiej wspólnocie powinno rozpoczynać się od rozbudzenia wiary.

Warto w tym kontekście na nowo przemyśleć treść i formę przeprowadzanych rekolekcji młodzieżowych. Na ogół są to rekolekcje typu moralizującego, oparte na tradycyjnej eklezjologii Kościoła „aktywnego i biernego”. Rekolekcje takie prowadzi najczęściej jeden człowiek, którego zadaniem jest głoszenie nauki

³⁰ Por. *Wypłyni na głębie...*, cz. I, s. 6.

³¹ *Instrukcja*, w: *Dokumenty duszpastersko-liturgiczne Episkopatu Polski...*, s. 33.

³² Zob. B. Mokrzycki, *Obrzędy bierzmowania jako źródło homiletyczne*, „Collectanea Theologica” 2 (1974), s. 121–124; tenże, *Bezpośrednie przygotowanie do bierzmowania na podstawie tekstów biblijnych zawartych w nowych obrzędach* (tamże, s. 124–130); tenże, *Wigilie przed bierzmowaniem* (tamże, z. 3, s. 93–111); tenże, *Konferencje przed bierzmowaniem* (tamże, z. 4, s. 111–128); tenże, *Droga chrześcijańskiego wtajemniczenia*, Warszawa 1983, s. 313–373; S. Szczepaniec, I. Okarmus, *Przyjdź Duchu Święty. Modlitwne oczekiwanie*, cz. III, Kraków 1994.

i udzielanie sakramentów świętych. Zadaniem uczestników jest słuchać, rozważać podane treści oraz przystąpić do spowiedzi i Komunii św. Tak przygotowana młodzież wraca do swych zsekularyzowanych środowisk, które szybko ją „wchłaniają”. Rekolekcje zaś oparte na eklezjologii wspólnoty powinny obejmować oprócz wspólnych spotkań i indywidualnego wysiłku także pracę w małych grupach. Rekolekcje takie prowadzą więc w zasadzie wszyscy w nie zaangażowani. Inne zadania ma kapłan, inne animatorzy prowadzący grupy, i inne uczestnicy. Relacja: mówienie–słuchanie zmienia się wielokrotnie. Jest tu także miejsce na świadectwa, konkretny czyn i wspólne świętowanie. Wszystko po to, aby stworzyć wspólnotę życia według Ewangelii, która ma być następnie przeniesiona na wspólnotę życia codziennego³³. Tak ukształtowane rekolekcje mogą być główną formą wprowadzania młodych w przygotowanie do bierzmowania i wprowadzania w życie wspólnoty parafialnej. W tym kontekście trzeba podkreślić rolę i znaczenie współczesnych ruchów w Kościele, które wydatnie mogą w tej materii wspomóc działania instytucji kościelnych.

Wyjątkowym darem w tym względzie jest Ruch Światło–Życie ze swoją przeżyciowo-wychowawczą metodą rekolekcji oazowych i całym systemem formacji deuterokatechumenalnej, mającej doprowadzić do wspólnoty z Bogiem i wychować dojrzałego chrześcijanina we wspólnocie. Ruch posiada więc metodę, by swoje cele realizować. Wydaje się jednak, że w naszym duszpasterstwie Ruch Światło–Życie ciągle nie jest właściwie wykorzystany³⁴. Czyż nie jest swoistym paradoksem, że Ruch, który w ramach swojej formacji przygotowuje animatorów do prowadzenia małych grup, bardzo często jest traktowany marginalnie w *cura pastoralis* diecezji i parafii? Podobnie rzadko wykorzystywane są doświadczenia Odnowy w Duchu Świętym, która skutecznie wprowadza w życie i w świadectwo chrześcijańskie, w ramach przeprowadzanych seminariów odnowy wiary³⁵.

Kolejna sprawa, która winna być dowartościowana w ramach przygotowania do sakramentu bierzmowania, to uwrażliwienie kandydatów na problemy parafii, w której mieszkają. Bardzo często bowiem poczucie odpowiedzialności za Kościół, które winno być rozbudzone podczas przygotowywania do bierzmowania,

³³ Por. S. Szczepaniec, *Przyjdź Duchu Święty. Dziękczynienie za dar chrztu*, cz. I, Kraków 1994; tenże, *Przyjdź Duchu Święty. Wprowadzenie w misterium bierzmowania*, cz. II, Kraków 1994.

³⁴ Wymowny jest apel Benedykta XVI do polskich biskupów przybyłych do Watykanu z wizytą *ad limina Apostolorum* w 2005 r.: „Drodzy Bracia w biskupstwie, proszę Was, abyście wspierali ten ruch [Światło–Życie] jako szczególnie skuteczny w dziele wychowania do wiary”. Zob. Benedykt XVI, *Polska nie może utracić swego chrześcijańskiego dziedzictwa*, „Wiadomości KAI” 48 (2005), s. 26; por. B. Biela, *Wychowanie młodych we wspólnocie eklezjalnej*, w: *Ewangelizacja młodzieży. Program duszpasterski na rok 1991/92*, Katowice 1991, s. 217–219; tenże, *Rekolekcje oazowe jako metoda wychowawcza uczestników Ruchu Światło–Życie*, w: *Ks. Dr Franciszek Blachnicki. Wychowawca młodzieży polskiej*, red. R. Brom, J. Śliwiok, Katowice 2003, s. 37–51.

³⁵ Zob. H. Mühlen, *Nowe Życie z Bogiem. Wprowadzenie w życie i świadectwo chrześcijańskie*, Wrocław–Kraków 1994.

nie ma przestrzeni do realizacji. Skoro mówimy, że sakrament bierzmowania silniej angażuje ochrzczonego we wspólnotę życia Kościoła, a jednocześnie nie tworzymy bierzmowanej młodzieży warunków umożliwiających zaangażowanie, to jest to nieuczciwość wobec tych młodych ludzi. Jest więc konieczne, by wraz z bierzmowanymi określić grupy osób, które już działają w parafii oraz problemy, których rozwiązanie potrzebuje wolontariatu. Wówczas być może młody człowiek odnajdzie takie czy inne miejsce w swojej parafii. Może się to dokonywać w takich dziedzinach, jak: diakonia słowa – pomoc w katechezie parafialnej dzieci, troska o młodsze dzieci, grupy biblijne, redagowanie gazetek parafialnych i gablotek, pomoc w przygotowaniu rekolekcji dla dzieci i młodzieży, ankiety i inne formy rozpoznania sytuacji w parafii, kolportaż prasy katolickiej; liturgia – grupy przygotowujące liturgię niedzielną, przygotowywanie celebracji sakramentów, budowanie żłóbka na Boże Narodzenie i grobu Chrystusa na Wielkanoc; działalność charytatywna – opieka nad osobami chorymi, starszymi i będącymi w potrzebie, grupa misyjna i pomoc dla Trzeciego Świata, przygotowywanie stałych informacji dotyczących problemów danej okolicy i zaangażowanie się w ich rozwiązywanie, możliwość udziału w obradach rad parafialnych, spotkania kulturalne, rekreacyjne, pielgrzymki, wycieczki połączone ze zdobywaniem wiedzy religijnej. Istotne w tym przypadku jest organizowanie spotkań osób bierzmowanych we własnym gronie, by mogły wymienić się doświadczeniami i zweryfikować to, co robią³⁶.

PRZYGOTOWANIE DO BIERZMOWANIA DOROSŁYCH

Odpowiednie przygotowanie do przyjęcia sakramentów inicjacji chrześcijańskiej, w tym sakramentu bierzmowania, dotyczy także dorosłych. W tym celu Sobór Watykański II na nowo przywrócił wielostopniowy katechumenat dorosłych (por. KL 64, 65, 66; DM 13 i 14)³⁷. Kościół bowiem pozbawiony wtajemniczenia chrześcijańskiego naraża się na zagubienie swojej tożsamości i mocy misyjnej³⁸. W szczególny sposób troska o właściwy kształt owego wtajemniczenia została powierzona biskupom i prezbiterom (por. DB 14; DP 5 i 6). Z pewnością skutecznie do przyjęcia sakramentu bierzmowania mogłyby przygotowywać „centra duchowości” czy też ośrodki katechumenalne w diecezji lub dekanatach. Mimo jednak tak wielkiej roli, jaką ma do spełnienia katechumenat, istnienie w Polsce sieci takich ośrodków ciągle jest niezrealizowanym postulatem (por. OICA 2, 66; KKK 1231)³⁹.

³⁶ Por. L. Slipek, *Parafia...*, s. 110, 111.

³⁷ Zob. *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia...*

³⁸ Por. C.F. Samanes, *Il catechumenato. Una Chiesa in stato di missione*, Roma 1976, s. 155.

³⁹ Por. M. Paciuszkiewicz, *Katechumenat dawniej i dziś*, Warszawa 2004, s. 10. Por. *Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego w życiu Kościoła katowickiego...*, nr 6; *Liturgia Kościoła po Soborze Watykańskim II*, w: *II Polski Synod Plenarny...*, nr 108.

W zależności od warunków i potrzeb można w takich ośrodkach przeprowadzać program rocznego, dwu- albo trzyletniego katechumenatu, odpowiednio rozbudowując poszczególne etapy wtajemniczenia. Rozpoczęcie działalności takiego ośrodka można zacząć od ogłoszeń afiszowych, podczas liturgii niedzielnej, a nawet od informacji w internecie, prasie lokalnej, radiu i telewizji. Powinny to być zaproszenia skierowane do osób, które pragną wejść na drogę prowadzącą do chrześcijaństwa. Zgłaszający się ustalają z duszpasterzem odpowiedzialnym za katechumenat czas konkretnej rozmowy, podczas której kandydat na katechumena powie o swojej sytuacji duchowej, otrzyma wstępne informacje o programie katechumenatu i wskazania dotyczące odpowiedniej lektury, aby wykorzystać czas przed rozpoczęciem zajęć w grupie⁴⁰. Ten pierwszy etap można nazwać prekatechumenatem.

Obrzęd przyjęcia do katechumenatu może się odbyć po kilku spotkaniach, gdy liczba osób w grupie będzie stała (por. OICA 50, 68–97). Odpowiednio wcześniej kandydaci powinni dokonać wyboru rodziców chrzestnych, którzy jako osoby poręczające powinni towarzyszyć kandydatom, począwszy od obrzędu przyjęcia do katechumenatu. Cotygodniowe spotkania w grupie można zacząć od nawiązania do starożytnego katechumenatu i omówienia programu zajęć. W kolejnych spotkaniach następowałyby analiza wyznania wiary, sakramentów świętych, Dekalogu, Kazania na górze, różnych form modlitwy, ze szczególnym uwzględnieniem „Ojciec nasz” (por. OICA 183–187 i 188–192). Bogaty w przeżycia jest okres Wielkiego Postu, kiedy to zaczyna się obrzęd wybrania kandydatów do chrztu. Kościół wysłuchuje wtedy opinii chrzestnych i katechetów, ocenia stopień ich przygotowania i decyduje o tym, czy mogą przystąpić do sakramentów paschalnych (por. OICA 133). W tym okresie też sprawuje się skrutynia. Wtedy wspólnota chrześcijańska modli się za kandydatów o ich pełne nawrócenie, dając wyraz przekonaniu, że to Bóg jest głównym sprawcą nawrócenia (por. OICA 160–179). Sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego udziela się zazwyczaj w Wigilię Paschalną. Potem następuje okres mistagogii (por. OICA 236, 237).

Przedstawiony w zarysie program wtajemniczenia chrześcijańskiego jest jedną z propozycji funkcjonowania instytucji katechumenatu w parafii lub w diecezji⁴¹. Odrębną grupę, względnie grupy, mogą stanowić osoby pragnące przyjąć tylko sakrament bierzmowania. W takiej grupie można realizować taki sam program katechumenalny jak u katechumenów w ścisłym tego słowa znaczeniu. Pojawią się natomiast różnice, jeśli chodzi o stronę obrzędową. Ważne jest, aby osoby odpowie-

⁴⁰ Jeśli ma to być roczny okres przygotowania, termin zgłoszeń można wyznaczyć od maja do końca września, aby w październiku móc rozpocząć spotkania w grupie. Nie można wtedy jeszcze ustalać terminu chrztu, gdyż ten będzie zależny od zaangażowania kandydata, jego wzrastania w wierze i postawy moralnej.

⁴¹ Por. M. Paciuszkiewicz, *Katechumenat...*, s. 25–28.

działne za katechumenat w parafii dbały o to, aby wszystkie istotne elementy i prawa katechumenatu postulowane przez soborową odnowę były realizowane⁴².

Celem przygotowania do bierzmowania jest formacja do dawania świadectwa życiem chrześcijańskim i do wykonywania apostołatu. W obliczu tych zadań obecny sposób przygotowywania do przyjęcia sakramentu bierzmowania ciągle jest wysoce niewystarczający. Przygotowanie to ma bowiem charakter zbyt indywidualistyczny i formalny. Nie wychowując do życia we wspólnocie eklezjalnej, nie spełnia tym samym swego podstawowego celu, jakim jest wychowanie do dojrzałości chrześcijańskiej. W tym kontekście nowego znaczenia powinien nabrać urząd świadków oraz mistagogia przygotowująca do przyjęcia sakramentu bierzmowania⁴³. Wynika z tego, że w praktyce duszpasterskiej trzeba uwzględnić pełniejsze wprowadzanie bierzmowanych do życia parafialnego metodą katechumenalną⁴⁴.

PREPARATION FOR THE SACRAMENT OF CONFIRMATION: LOST OPPORTUNITY?

Summary

The aim of preparation for Confirmation is the formation for a testimonial form of Christian life and practising of apostolate. In the context of these tasks the present mode of preparation for the reception of the sacrament of Confirmation still remains highly insufficient. This preparation is of a too individualistic and formal character. It does not prepare for living in a community and therefore does not meet its major purpose of fostering Christian maturity. In this context a new meaning should be bestowed upon the roles of witnesses and mystagogy in preparation for the reception of the sacrament of Confirmation. The conclusion is that in pastoral practice one should take into consideration the fuller introduction of the confirmed to a parish life by a catechumenal method. In order to achieve this aim one can use more profoundly the deutero-catechumenal formation of the Light-Life Movement (Ruch Światło-Życie) an experience of the Catholic Charismatic Renewal which is quite efficient in introducing into a reality of faith through seminars of faith renewal. There is also a very valid postulate at stake to create „spirituality centres” in dioceses or special centres preparing adults for Confirmation according to the *Rites of Christian initiation of adults (Ordo initiationis christianae adultorum)*.

Słowa kluczowe: bierzmowanie, inicjacja chrześcijańska, katechumenat, katechizacja, mistagogia

Keywords: catechisation, catechumenate, Christian initiation, mystagogy, sacrament of Confirmation

⁴² Zob. B. Mokrzycki, *Droga chrześcijańskiego wtajemniczenia*, Warszawa 1983, s. 78–172; F. Błachnicki, *Sympatycy czy chrześcijanie?*, Krościenko 2002, s. 43–113.

⁴³ Por. R. Kamiński, *Duszpasterstwo w społeczeństwie...*, s. 174.

⁴⁴ Zob. T. Panuś, *Parafia uprzywilejowanym miejscem katechezy przygotowującej do sakramentu dojrzałości chrześcijańskiej. Doświadczenia krakowskie*, w: *Dzisiejszy bierzmowany...*, s. 257–293.